

INHOUD

I <i>Iran: De dubbele revolutie</i>	
1	Dodenpact 11
2	De heerschappij van Ali 27
3	De heilige stad 52
4	De nachttrein uit Mesjed 80
II <i>Pakistan: De zoutheuvels van een droom</i>	
1	Verschuivingen 115
2	Schimmenspel in Karachi 137
3	De kleine Arabier 165
4	Dood aan de geschiedenis 175
5	Hyderabad Boogie-woogie 190
6	De ordeloosheid van de wet 207
7	Fundamentele dingen 223
8	In het Kaghandal 235
9	Agha Babur 266
10	De zoutheuvels van een droom 274
III <i>Gesprekken in Maleisië: Het primitieve geloof</i>	
1	Eerste gesprekken met Shafi: de uittocht uit het paradijs 293
2	Dappere meisjes 315
3	Tussen Malakka en de Gentingse bovenlanden 329
4	Arabië 344
5	De bedorven speelplaats 358

IV *Indonesië: Usurpaties*

1	Aanslagen	383
2	Sitor: de reconstructie van het verleden	393
3	Ontscholing	408
4	De rijstgodin	440
5	Het verlies van persoonlijkheid	457
6	'Mental training' in Bandoeng	463
7	Onderling verwisselbare revoluties	485

Reprise: De gemeenschap der gelovigen

1	Onderworpenheid	499
2	Islamitische winter	512

VOORWOORD

Het toeval wilde dat ik na *Een huis voor meneer Biswas* vrijwel meteen begon aan twee non-fictieboeken. Daarna werd het mijn gewoonte om de vormen af te wisselen. Voordat ik *Een bocht in de rivier* had voltooid, kreeg ik de vraag of ik enige tijd wilde doorbrengen aan de Wesleyan University in Connecticut. Het idee sprak me aan. Enige tijd daarvoor zou ik het nog prettig hebben gevonden om na een vermoeiend boek wat journalistieke stukken te schrijven, vanwege het reizen en de vergoeding. Maar die gewoonte was voorbij, en het idee om bijna niets te hoeven doen in een nieuwe omgeving was aantrekkelijker dan mijn vermoeide brein te pijnigen voor een journalistiek stuk. Ik had ook een bepaald idee – *Een bocht in de rivier* ging over een plaats waar geen wetten golden. Ik wilde voor de verandering eens een plaats vinden waar het wemelde van de wetten. Zo'n plaats vond ik niet.

Maar voordat mijn verblijf in Connecticut voorbij was, had de Islamitische Revolutie in Iran zich afgespeeld en had deze me een idee gegeven voor een nieuw non-fictieboek. Je zou kunnen zeggen dat dat was wat ik had gezocht. Het betekende dat ik zeven maanden moest reizen. Het leerde me veel over hoe ik te werk moest gaan. Het was een vruchtbare periode. Het viel niet altijd mee om mensen te vinden die me konden gidsen en het pad voor me konden effenen. Eerst probeerde ik het via de kranten, maar dat werkte niet altijd; bij de kranten was het heel druk, en toen zorgde een barse Australische stem ervoor dat ik niet langer op die manier mijn zaakjes kon regelen.

In één land voelde ik me zo verloren dat ik ineens dacht aan een vriend in Engeland die daar in de diplomatieke dienst had gezeten. Ik stuurde hem een telegram. Hij was zo vriendelijk om me een telegram terug te sturen waarin hij me een naam gaf, van een juwelier, en dat was de sleutel tot het land. Ik volg-

de geen vaste methode om ergens binnen te komen, en dat heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen dat het een afwisselend en levensecht boek werd.

Het boek was in alle opzichten een ontdekkingsreis. De enige islam die ik kende was die waarvan ik als kind getuige was geweest in het stadje op Trinidad waar ik woonde als lid van mijn grootmoeders grote familie. Wat ik toen zag waren alleen maar uiterlijke aspecten. In het boek wordt niet alleen mijn reis vastgelegd, maar ook mijn groeiende kennis. Ook dat draagt bij aan de kwaliteit. Het boek legt de omstandigheden vast waaronder het tot stand kwam, en het is bedoeld om de lezer stap voor stap mee te nemen in de verworven kennis van de schrijver. Het boek begint niet met kennis.

V.S. Naipaul, 2011

I

Iran

De dubbele revolutie

'Die stad Qom is een plaats waar, afgezien van godsdienst, of beslissingen wie waardig is verlost te worden en wie verdoemd zal zijn, geen mens zijn mond opendoet. Iedereen die je tegenkomt is óf een afstammeling van de profeet, óf een wetsgeleerde... Vriend Hajji, jij weet dat misschien niet, maar dat is de residentie van de beroemde Mirza Abdul Cosim, de eerste *mushtehed* (theoloog) van Perzië, een man die met enige inspanning de mensen kan doen geloven in elke leer die hij verkiest te prediken. Zijn invloed is zo groot dat velen geloven dat hij zelfs het gezag van de sjah persoonlijk omver kan werpen, zodat zijn onderdanen zijn bevelen als nietswaardig beschouwen, als waardeloze vodjes papier.'

James Morier, *The adventures of Hajji Baba of Ispahan* (1824)

Sadeq zou me begeleiden van Teheran naar de heilige stad Qom, honderdvijftig kilometer naar het zuiden. Ik had Sadeq nooit ontmoet, alles was telefonisch geregeld. Ik had een Iraanse tolk nodig, en Sadeqs naam was genoemd door iemand van een ambassade.

Sadeq was vrij, want, als veel Iraniërs, was hij sinds de revolutie zonder werk. Hij had een auto. Toen we elkaar over de telefoon spraken had hij gezegd dat we het beste met zijn auto naar Qom konden reizen; autobussen in Iran waren afschuwelijk en er werd soms ijzingwekkend snel mee gereden door chauffeurs die het allemaal niets konden schelen.

We spraken een prijs af voor zijn auto, zijn diensten als chauffeur en tolk; wat hij vroeg was redelijk. Hij zei dat we zo vroeg mogelijk de volgende ochtend moesten vertrekken, om de middaghitte—het was augustus—te vermijden. Hij zou zijn vrouw naar haar kantoor brengen—zij had nog wel werk—en dan meteen naar mijn hotel komen. Ik moest om half acht klaarstaan.

Hij kwam even voor achten. Hij was achter in de twintig, klein en keurig gekleed, knap, zijn haar in een fraaie coupe. Ik mocht hem niet. Ik zag hem als een man van eenvoudige afkomst, zonder veel opleiding, maar met een intense, honende trots, onderdanig maar rancuneus, met een hekel aan zichzelf om wat hij deed. Hij was van het type dat zonder enige politieke doctrine, uitsluitend met rancunegevoelens, de Iraanse revolutie had gemaakt. Een paar uur met hem praten zou interessant zijn geweest; het zou echter een hele opgave worden een paar dagen in zijn gezelschap te zijn, maar ik had me vastgelegd.

Hij glimlachte, maar had slecht nieuws voor me. Hij dacht niet dat zijn auto Qom zou halen.

Ik geloofde hem niet. Volgens mij had hij zich gewoon bedacht.

Ik zei: 'Die auto was niet mijn idee. Ik had met de bus willen gaan. Wat is er gebeurd tussen gisteravond en nu?'

'De auto is kapot.'

'Waarom hebt u me niet gebeld voor u van huis ging? Als u had gebeld, hadden we de bus van acht uur kunnen halen. Daar is het nu te laat voor.'

'De auto is kapotgegaan nadat ik mijn vrouw naar haar werk had gebracht. Wilt u echt vandaag nog naar Qom?'

'Wat is er met de auto?'

'Als u echt naar Qom wilt kunnen we het wel proberen. Als hij maar eenmaal rijdt gaat het best. Het probleem is alleen de motor aan de praat te krijgen.'

We gingen de straat op om naar de auto te kijken. Hij stond verdacht netjes aan de kant van de weg geparkeerd, niet ver van de ingang van het hotel. Sadeq nam plaats achter het stuur. Hij riep iets naar een voorbijganger, een van de vele doelloos rondlopende arbeiders van Teheran, en die man en ik begonnen te duwen. Een jongeman met een aktentas, een kantoorbediende misschien, op weg naar zijn werk, kwam naar ons toe en hielp ongevraagd mee. De weg was opgebroken en stoffig; de auto was bijzonder stoffig. Het was warm; het werd nog warmer door de uitlaatgassen van passerende auto's en vrachtwagens. We duwden nu eens met het verkeer mee, dan weer ertegenin, en al die tijd zat Sadeq onverstoorbaar achter het stuur.

Mensen kwamen van de stoep af om een tijdje mee te helpen en bekommerden zich dan weer om hun eigen zaken. Ik bedacht dat ik dat ook maar moest doen. Op deze manier – door Sadeqs auto in het rond te duwen – kwam ik nooit in Qom; wat zo weinig belovend was begonnen zou nooit goed aflopen. Dus zonder iets tegen iemand te zeggen, toen noch later, liet ik Sadeq en zijn auto en zijn duwende vrijwilligers in de steek en liep ik terug naar het hotel.

Ik belde Behzad op. Behzad was mij ook als tolk aanbevolen, maar hij was nogal moeilijk te lokaliseren geweest – hij was student, altijd op pad in de grote stad Teheran; toen hij mij de avond daarvoor gebeld had was ik het al eens ge-

worden met Sadeq. Ik vertelde Behzad nu dat mijn afspraak niet doorgaan was. Hij maakte geen bezwaren—en dat nam me voor hem in. Hij zei dat hij geen andere afspraken had en binnen een uur bij me zou zijn.

Hij vond niet dat we per auto naar Qom moesten reizen. De bus was goedkoper, en ik zou meer te zien krijgen van de Iraanse bevolking. Hij zei ook dat ik vóór ons vertrek goed moest eten. Het was ramadan, de maand waarin moslems vasten van zonsopgang tot zonsondergang, en in Qom, de stad van molla's en ajatolla's, zouden we niets te eten of te drinken kunnen krijgen. In sommige streken waren mensen—in de algemene islamitische roes—gegeseld omdat ze de vasten verbroken hadden.

Behzads aanpak was, zelfs over de telefoon, anders dan die van Sadeq. Sadeq was een kleine man die bezig was zich op te werken, misschien maar even hoger dan een landarbeider, maar hij had getracht de indruk te wekken dat hij ver boven het gemiddelde peil in Iran stond. In werkelijkheid was dat niet het geval; veel Iraanse hysterie en verwarring lagen in zijn glimlachende ogen besloten. Behzad was een man die zijn land verklaarde, het totaal opeiste, maar er desondanks in slaagde een meer objectieve indruk te maken.

Toen hij op de afgesproken tijd verscheen in de lobby van het hotel voelde ik me meteen met hem op mijn gemak. Hij was jonger dan Sadeq, langer, donkerder. Hij had meer ontwikkeling; hij had niets van een dandy, niets van Sadeqs nerveuze spanning en overgevoelige trots.

We gingen met lijntaxi's—stadstaxi's die een vaste route reden—naar het busstation in Zuid-Teheran. Noord-Teheran—dat zich uitstrekte tot in de bruine heuvels die vervaagden in de hittenevel—was het elegante deel van de stad; daar waren parken en tuinen, boulevards met platanen, dure flatgebouwen, hotels en restaurants. Zuid-Teheran was nog een oosterse stad, het was er drukker, de straten waren smaller, meer bazaarachtig, vol mensen die nog maar net van het platteland waren gekomen; en de mensenmenigte op het stoffige, rommelige terrein van het busstation was een menigte boeren.

Iemand in een vuil kantoortje zei Behzad dat er over een

half uur een bus naar Qom zou vertrekken. De betreffende bus stond pal in de zon geparkeerd en was leeg. Geen koffers of andere bagage op het dak, geen boeren die geduldig buiten wachtten of binnen zaten te smoren. Die bus zag eruit alsof hij daar voor de rest van de dag geparkeerd stond. Ik geloofde geen moment dat hij over een half uur zou vertrekken; Behzad al evenmin. Er was echter nog een andere busdienst vanuit Teheran, een onderneming die airconditioning en gereserveerde plaatsen toezegde. Behzad ging op zoek naar een telefoon, zocht kleingeld bij elkaar, belde, kreeg geen gehoor. De augustushitte nam toe, de lucht was verzadigd van stof.

Een lijntaxi bracht ons naar het andere busstation in het centrum van Teheran. Borden boven een lange balie vermeldden de namen van afgelegen Iraanse steden; er was zelfs een dagelijkse verbinding, via Turkije, met Europa. De ochtendbus naar Qom was echter al weg; de volgende zou pas uren later vertrekken. Het was nu bijna middag. Er zat niets anders op dan terug te gaan naar het hotel en nieuwe plannen te maken.

We gingen lopen; de lijntaxi's waren vol. Het verkeer was druk. Niemand kon Teheran sinds de revolutie een werkende stad noemen, maar de mensen hadden auto's en deze nietsdoende stad—al die verlaten bouwterreinen, al die stilstaande hijskranen boven onvoltooide gebouwen—kon een indruk van wanhopige bedrijvigheid wekken.

Die wanhoop bleek uit de manier waarop de Iraniërs reden. Ze reden als mensen voor wie de auto nog een nieuwigheid was. Ze reden zoals ze liepen, en zo'n verkeersstroom in Teheran, telkens hortend doordat een auto plotseling stopte of uitweek, en zonder duidelijke rijbanen, leek precies een druk trottoir. Op deze manier van autorijden rustte bepaald niet een soort Teheraanse zegen. Bij een op de twee auto's was deur of spatbord gedeukt, of gedeukt en gerepareerd. Een artikel in een plaatselijk blad (dat de sjah verweet de stad geen moderne verkeerswegen te hebben geschonken) had meegedeeld dat in Teheran verkeersongelukken doodsoorzaak nummer één waren; elke maand tweeduizend doden en gewonden.